

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Welcome to the campus

Over tweetaligheid en de verengelsing van het universitaire onderwijs

Engels als voertaal aan de Nederlandse universiteit rukt op. Inmiddels is zo'n 25 procent van de bacheloropleidingen en 75 procent van de masteropleidingen volledig in het Engels. De typische Nederlandse universitaire student en docent is evenwel ongebalanceerd tweetalig, met het Nederlands als eerste en dominante moedertaal en het Engels als later verworven, zwakkere tweede taal, betoogt taalpsycholoog Annette de Groot in dit artikel.¹ 'Alleen al daarom valt het te verwachten dat we een prijs zullen betalen voor het verheffen van het Engels boven het Nederlands aan onze universiteiten.'

Op een Amsterdamse universiteitscampus hangt een ruim bemeten geveldoek dat me telkens weer de wenkbrauwen doet fronsen: University of Amsterdam – Welcome to the Amsterdam Roeterseiland Campus. Die goedbedoelde geste illustreert indringend het verengelsingsoffensief dat zich aan het voltrekken is in het hoger onderwijs. Maar wie wordt hier nu eigenlijk welkom geheten, zal de student uit Noord-Holland zich onwillekeurig afvragen? Hadden ze hier misschien liever alleen maar buitenlanders gehad? En terwijl het Engels ten behoeve van de buitenlandse nieuwkomers op het schild wordt gehesen, wordt in hetzelfde gebaar het Nederlands – de taal die de overgrote meerderheid

van de nieuwkomers zich doorheen een paar decennia van intensief gebruik eigen heeft gemaakt, de taal die hen zo goed van pas zou komen bij het verwerven van alle kennis en vaardigheden waarmee ze zich de komende jaren tot heuse academici hopen te ontwikkelen – in volledig Engelstalige opleidingen een kopje kleiner gemaakt. Moesten ze nu heus in alle hoorcolleges en werkgroepen volledig worden ondergedompeld in het Engels, hun zwakkere taal? En zouden de docenten met evenveel flair, souplesse en gemak de stof kunnen toelichten, verdiepen en met aansprekende voorbeelden illustreren als wanneer ze dat allemaal gewoon in het Nederlands zouden mogen doen?

Tussen al die verwachtingsvolle Nederlandse eerstejaars studenten bij dat geveldoek stond ook een enkeling met een migratieachtergrond. Die fronste niet alleen de wenkbrauwen, maar voelde ook een lichte verontwaardiging opkomen. Haar was destijds immers te verstaan gegeven dat ze zich zo snel mogelijk het Nederlands eigen moest maken. Ze stond nu zelfbewust aan de poort van de universiteit, met een goede beheersing van het Nederlands als jachttrofee in haar rugzak. En juist daar, bij aanvang van de laatste fase van haar educatieve zegetocht, moest nu die trofee als nutteloos wegwerpartikel de gracht in. Waarom mocht ik destijds dat Nederlands leren niet overslaan, zou ze zomaar kunnen denken.

Verlies van uitdrukkings-, begrips- en denkvermogen

Dát het Engels van de meeste studenten en docenten in het Nederlandse hoger onderwijs zwakker is dan het Nederlands staat buiten kijf. Alleen al daarom valt het te verwachten dat we een prijs zullen betalen voor het verheffen van het Engels boven het Nederlands aan onze universiteiten. De typische Nederlandse universitaire student en docent is ongebalanceerd tweetalig, met het Nederlands als eerste en dominante moedertaal en het Engels als later verworven, zwakkere tweede taal (in het vervolg ook aangeduid als T2). Hun uitdrukkings- en begripsvermogen zijn geringer in het Engels dan in het Nederlands. Het niveauverschil geldt voor alle talige deelvaardigheden, al is het doorgaans groter bij taalproductie (spreken en schrijven) dan bij taalperceptie (luisteren en lezen). Die geringere Engelse taalvaardigheid heeft denkkelijk allerlei negatieve gevolgen, waaronder verminderde levendigheid, nuance en diepgang in Engelstalig onderwijs. Omdat taalvaardigheid en denkvaardigheid nauw verweven zijn, wordt bij studenten en docenten door het verplichte gebruik van het Engels ook hun denkvermogen beknot.

Het uitdrukkings- en begripsvermogen van de docent en student wordt door het Engels belemmerd

Voor de betrokken studenten kunnen deze ongelukkige neveneffecten evenzovele belemmeringen zijn bij de ontwikkeling van essentiële academische vaardigheden zoals redeneren, argumenteren, analyseren en kritisch denken.

Dat het Engels van de representatieve student aan een Nederlandse universiteit inderdaad achterblijft bij zijn Nederlands bewijzen talloze onderzoeken naar

verschillen in taalkennis en taalgebruik van moedertaal en tweede taal, ook onder Nederlandse studenten. Onderzoeken die gebruik maken van eenvoudige onderzoekstechnieken, zoals bijvoorbeeld het analyseren van reactietijden van proefpersonen die taalstimuli verwerken of het beoordelen van de spraak van moedertaal- en T2-sprekers op verstaanbaarheid, hebben aangetoond dat woordherkenning en woordproductie langer duren in de tweede taal dan in de eerste. De oorzaak hiervan is een minder sterke verankering van T2-woorden in het geheugen, met onder meer relatief zwakke geheugenverbindingen tussen woordvorm en woordbetekenis. Hierdoor zijn woordherkenning en woordproductie minder geautomatiseerd dan in de moedertaal.

Ook het spraakaccent in een tweede taal zet de T2-spreker aantoonbaar op achterstand: het heeft een negatief effect op de verstaanbaarheid en het begrip van het gesprokene en vertraagt de informatieverwerking bij de luisteraar. Ook beperkt het de hoeveelheid informatie die de toehoorder onthoudt en tast het zelfs de geloofwaardigheid van de spreker aan (Lev-Ari & Keysar, 2010). Het lijdt dus geen twijfel dat alleen al het karakteristieke accent van T2-sprekers nadelig is voor hun communicatieve effectiviteit.

Bovendien blijkt uit studies waarin de hersenactiviteit van proefpersonen wordt geregistreerd terwijl ze taken uitvoeren in hun moedertaal en tweede taal, dat veel hersengebieden sterker geactiveerd zijn tijdens de taakuitvoering in de tweede taal. Dat effect wordt toegeschreven aan de extra mentale inspanning die geleverd moet worden bij taalverwerking in een zwakkere taal.

De tot nu toe besproken tekortkomingen bij het gebruik van een tweede taal zijn al reden genoeg om te stellen dat het uitdrukkings- en begripsvermogen van de doorsnee Nederlandse universitaire docent en student door het gebruik van het Engels wordt belemmerd. Maar wat vermoedelijk het meeste bijdraagt aan hun geringere communicatievaardigheid in het Engels is hun mankerende Engelse woordenschat. Goed opgeleide volwassen moedertaalsprekers van het Engels beschikken over een Engelse woordenschat van ongeveer negentien- tot twintigduizend woordfamilies; vergelijkbare T2-sprekers van het Engels kennen er naar schatting acht- tot negenduizend (Nation, 2006). Een eerder onderzoek naar de Nederlandse woordenschat van Nederlandse en buitenlandse studenten kwam uit op vergelijkbare aantallen (Hazenberg & Hulstijn, 1996).

Omdat woorden dragers zijn van **lexicale concepten** (woordbetekenissen) vervullen ze een hoofdrol bij betekenis-toekenning en betekenisoverdracht tijdens taalverwerking. Daarom alleen al zal de kleinere Engelse woordenschat het uitdrukkings- en begripsvermogen

en daarmee de kennisoverdracht en kennisverwerving binnen het onderwijs belemmeren. Maar lexicale concepten zijn ook belangrijke ingrediënten van ons denken. Een grote woordenschat faciliteert daarom het denken, een kleine woordenschat belemmert het.

Een grote woordenschat faciliteert het denken, een kleine woordenschat belemmert het

Kortom, het verengelen van het onderwijs ontnemt student en docent in het te genieten en verzorgen onderwijs een deel van hun uitdrakkingsvermogen, van hun begripsvermogen én van hun denkvermogen. De wel gekende Engelse woorden worden ook oppervlakkiger gekend dan de corresponderende Nederlandse woorden, met minder betekenisnuances en -connotaties en een zwakkere inbedding in de onderliggende geheugennetwerken. Een van de gevolgen van het relatief kleine en oppervlakkige vocabulaire in een tweede taal is het onvermogen van veel ongebalanceerde tweetaligen om in die taal hun emoties adequaat uit te drukken en te doorvoelen (zie bijvoorbeeld Dewaele, 2006).

Nederlandse taalvaardigheid en verlies van het Nederlands

Dat de verengelsing van Nederlandse universitaire opleidingen oprukt is vooral zo opmerkelijk omdat er alom wordt geconstateerd dat zelfs de Nederlandse taalvaardigheid bij een deel van de Nederlandse studenten al niet volstaat voor het optimaal ontwikkelen van de eerder genoemde academische vaardigheden in Nederlandstalige opleidingen. Om die reden pleiten allerlei instanties voor meer aandacht voor Nederlandse taalvaardigheid in het hoger onderwijs (zie bijvoorbeeld De Nederlandse Taalunie, 2015). En nu wordt zo maar opeens geaccepteerd dat nagenoeg alle studenten in Engelstalige opleidingen, Nederlanders en buitenlanders, talige deficiënties vertonen.

Een andere reden waarom gepleit wordt voor Nederlands taalvaardigheidsonderwijs in het hoger onderwijs, is dat verreweg de meeste studenten na afloop van hun studie terechtkomen op de Nederlandse arbeidsmarkt, en veelal in beroepen waarin het Nederlands op hoog niveau beheerst moet worden, hoger dan het bij aanvang van de studie bereikte niveau. Dit geldt in het bijzonder voor talige beroepen als jurist, docent, journalist, politicus en allerlei soorten gezondheidswerkers zoals psychotherapeuten.

De wenselijkheid van het opvijzelen van het Nederlands staat haaks op wat er door onderwijsverengelsing juist

dreigt te gebeuren: geleidelijk verlies van Nederlandse taalvaardigheid tijdens de studie. Veel taalkundigen zien de verdringing van een taal door een andere als bedreiging voor de vitaliteit van de verdrongen taal. Omdat precies zo'n proces van taalverdringing zich momenteel voltrekt binnen grotendeels of volledig Engelstalige opleidingen is er dus alle reden te vrezen dat een Nederlandse student in zo'n opleiding aan het einde van zijn studie het Nederlands niet beter maar juist slechter beheerst dan aan het begin. Vooral de woordenschat zal getroffen worden door verengelsing, in het bijzonder al die woorden die niet veelvuldig gebruikt worden in het alledaagse Nederlands maar wel in het academische Nederlands.

Opeens wordt geaccepteerd dat nagenoeg alle studenten in Engelstalige opleidingen talige deficiënties vertonen

Nederlands-Engelse tweetaligheid: verzwakken of versterken?

Een ander nadelig gevolg van verdere onderwijsverengelsing is dat ook de tweetaligheid van de direct betrokkenen kan verzwakken. De praktische voordelen van tweetaligheid zijn genoegzaam bekend. Minder bekend zijn de positieve effecten van tweetaligheid op cognitief functioneren, waaronder een, ten opzichte van eentaligheid, vergrote cognitieve flexibiliteit en creativiteit, een beter ontwikkeld vermogen om concepten te vormen en een beter ontwikkelde metacognitie. Ook lijken bepaalde vormen van tweetaligheid te leiden tot een groter werkgeheugen en een betere sturing van de aandacht bij het uitvoeren van talige en niet-talige taken, en zelfs te beschermen tegen cognitieve achteruitgang bij veroudering. Het is aannemelijk dat tweetaligheid via dit soort positieve effecten op cognitief functioneren bevorderlijk is voor de ontwikkeling van academische vaardigheden. Daarom zou de universiteit, dé leerschool bij uitstek van academische vaardigheden, de tweetaligheid van studenten en docenten juist moeten versterken en gebalanceerde tweetaligheid bevorderen. In een opleiding gericht op gebalanceerde tweetaligheid hebben het Nederlands en het Engels een gelijkwaardige status, zowel in het gebruik, passief én actief, als in de perceptie van de gebruikers. De literatuur over dergelijk tweetalig onderwijs wekt het vertrouwen dat het Nederlands in zo'n curriculum niet zal afkalven, dat het Engels substantieel zal verbeteren, en dat er niet-talige cognitieve winst zal worden geboekt.

Waarom verengelsen opleidingen?

De gevolgen van verengelsing voor taal en taalgebruik zijn kortom ingrijpend. En dan zijn er nog die andere bezwaren waar ik in de mijmeringen bij dat geveldoek deels al op doelde: het vervreemden van grote delen van de samenleving van de universiteit, de inconsistentie met het gevoerde anderstaligenbeleid, identiteitsverlies, het verlies van het Nederlands als wetenschaps- en cultuurtaal, de steeds verdergaande eenzijdige oriëntatie op de Angelsaksische monocultuur.

Waarom nemen de universiteiten al die verliezen voor lief en omzeilen ze en passant de wet, want die schrijft voor dat universiteiten de uitdrukingsvaardigheid in het Nederlands bevorderen en dat het onderwijs, een paar uitzonderingen daargelaten, in het Nederlands wordt gegeven. Wat valt er met verengelsing überhaupt te winnen?

Onderwijsverengelsing is een extreem effectieve manier om buitenlandse studenten naar onze universiteiten te lokken.² Hun komst wordt toegejuicht omdat zij de international classroom mogelijk maken, die een positief effect zou hebben op de onderwijskwaliteit. Bovendien zou de Nederlandse economie er via de belastinginkomsten baat bij hebben als al die hier opgeleide buitenlanders hier na hun studie een baan zouden vinden. Maar het bewijs voor deze vermeende positieve effecten is zwak.

Annette de Groot

Annette de Groot is emeritus-hoogleraar taalpsychologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Correspondentie: a.m.b.degroot@uva.nl

Noten

1. Deze bijdrage is een samenvatting van **Welcome to the campus**, verschenen in *De Psycholoog*, februari 2018.
2. De bacheloropleiding Psychologie aan de UvA heeft vanaf het academisch jaar 2018-2019 een volledig Engelstalige opleidingsroute. Op peildatum 19-11-2017 stond de teller op 588 aanmeldingen voor dat jaar. Op dezelfde peildatum in 2016 waren het er 67.

Literatuur

- Dewaele, J.-M. (2006). **Expressing anger in multiple languages**. In A. Pavlenko (Ed.), *Bilingual minds: Emotional experience, expression and representation*, pp. 118-151. Clevedon: Multilingual Matters.
- Hazenberg, S. & Hulstijn, J.H. (1996). **Defining a minimal receptive second-language vocabulary for non-native students: An empirical investigation**. *Applied Linguistics*, 17, pp.145-163.
- Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (2017). **Nederlands en/of Engels? Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs**.
- Lev-Ari, S. & Keysar, B. (2010). **Why won't we believe non-native speakers?** The influence of accent on credibility. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46, pp. 1093-1096.
- Nation, I.S.P. (2006). **How large a vocabulary is needed for reading and listening?** *The Canadian Modern Language Review*, 63, pp. 59-82.
- Nuffic (2015). **Internationalisering in beeld**.
- Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015). **Vaart met taalvaardigheid: Nederlands in het hoger onderwijs**. De Nederlandse Taalunie.

Reactie op artikel Annette de Groot

De Groot schrijft in haar artikel dat tweetalig universitair onderwijs beter is dan eentalig onderwijs in het Engels. Dit standpunt kunnen wij van harte onderschrijven. Waarom moedertalen negeren als we weten dat het inzetten ervan in zo veel opzichten gunstiger is? Toch willen we nog enkele bedenkingen formuleren. Meer bepaald over het gebruik van de termen buitenlandse studenten en studenten met een migratieachtergrond.

Universiteiten worden steeds diverser, niet alleen doordat er meer internationale studenten komen, maar ook vanwege het heugelijke feit dat steeds meer jonge, meertalige Nederlanders met een migratieachtergrond hun weg weten te vinden naar de universiteit. Het gaat al lang niet meer om 'een enkeling met een migratieachtergrond'. Men kan er niet zomaar van uitgaan dat studenten met een migratieachtergrond meer moeite

hebben met het Engels. Deze studenten zijn vaak genoeg in Nederland geboren, prima opgeleid en hebben lang niet altijd een 'taalachterstand'. Nederlandse studenten met een migratieachtergrond vormen dus een wezenlijk andere groep dan studenten die er net zijn, bijvoorbeeld vluchtelingenstudenten. Voor hen kan het natuurlijk omslachtig en frustrerend zijn dat zij eerst Staatsexamen NT2 II moeten doen en ook nog Engels moeten leren, voordat zij eindelijk een universitaire studie kunnen volgen. Ook voor zij-instromers, studenten die in de middelbare schoolleeftijd naar Nederland zijn gekomen en dus al gedeeltelijk onderwijs in Nederland hebben gevolgd, zou het nadelig kunnen zijn dat zij hun studie in het Engels moeten volgen.

Annemarie Nuwenhoud
Joke Drijkoningen

Nawoord Annette de Groot

Verreweg de meeste studenten aan de Nederlandse universiteiten zijn ongebalanceerd tweetalig. Hun moedertaal is aantoonbaar sterker ontwikkeld dan hun tweede taal. Onder die ongebalanceerd tweetalige studenten vormen die met het Nederlands als moedertaal en het Engels als zwakkere tweede taal de overgrote meerderheid. Dat is waarom ik ze in mijn artikel de typische en representatieve student noemde. Veel van die studenten beschikken naast het Nederlands en het Engels nog over kennis van een of meerdere andere talen en kunnen dus ook meertalig genoemd worden. Ook de Nederlandse studenten met een migratieachtergrond zijn doorgaans meertalig. En inderdaad, velen van hen zullen het Engels niet minder beheersen dan

hun medestudenten zonder migratieachtergrond. De paragraaf in mijn artikel die betrekking had op deze studenten bedoelde slechts de inconsistentie aan te geven tussen het anderstaligenbeleid (de nadruk op het belang van een hoog taalvaardigheidsniveau in het Nederlands) en het steeds verder verdringen van het Nederlands aan onze universiteiten (en daarmee de boodschap dat het Nederlands niet belangrijk is). Nuwenhoud en Drijkoningen constateren terecht dat een andere groep migranten, de vluchtelingenstudenten, wel benadeeld kan worden door het gebruik van het Engels als onderwijstaal. Om die reden adviseerde de Stichting voor Vluchteling-Studenten UAF haar studenten onlangs om voor een Nederlandstalige bachelor te kiezen.

Verder Lezen

Themanummer Fons

Fons, Vereniging en tijdschrift voor Vlaamse leerkrachten Nederlands uit het kleuter-, lager, secundair, hoger en volwassenenonderwijs is een digitaal didactisch magazine met een focus op praktische leestips. Het bevat inspirerende werkvormen en boeiende reportages. In een recente aflevering is er veel aandacht voor meertaligheid in het onderwijs met artikelen als **Meertaligheid in Vlaanderen**, **Functioneel meertalig leren**, wat is het en hoe begin je eraan?, **Leestips**, **De meertalige vertelkiosk**, een ideaal instrument om het belang van de eigen moedertaal in de kijker te zetten.
<https://tijdschriftfons.be>

Meertaligheid en Onderwijs

Dit boek geeft een fraai overzicht van de wetenschappelijke stand van zaken en het maatschappelijk belang van meertaligheid en meertalig onderwijs. Ook worden er praktische handvatten gegeven. Hoe kun je als docent de meertaligheid van je cursisten gebruiken zodat de uiteindelijke leeropbrengst groter wordt, op zo'n manier dat ook iedereen in de klas gehoord wordt en succes kan ervaren? Welke initiatieven zijn er om scholen meertalig te maken en wat zijn de resultaten? Hierbij wordt gekeken naar de situatie van meertaligheid in Nederland, Vlaanderen, de voormalige Nederlandse Antillen, Suriname, kortom overal waar het Nederlands de dominante schooltaal is. Het boek is voornamelijk gericht op de onderwijsprofessionals (leerkrachten, schoolleiders, lerarenoplei-

ders), beleidsmakers en ouders van meertalige kinderen.

Het boek is door de **LBBO** (Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs) genomineerd voor de verkiezing van het onderwijsboek van het jaar. Het was ook een belangrijke inspiratiebron voor dit Lesnummer.

Orhan Agirdag & Ellen-Rose Kambel (red.) (2017). **Meertaligheid en Onderwijs**. Amsterdam: Boom uitgeverij. Prijs: € 18,-.

Nederland meertalenland

Meertaligheid wordt in deze publicatie onder de loep genomen vanuit verschillende perspectieven: vanuit politiek en beleid, vanuit het onderwijs, vanuit de talen zelf en vanuit de sprekers die meertalig zijn. Het boek is geschreven om kennis over meertaligheid bij een breed publiek te vergroten.

Jacomine Nortier (2009). **Nederland meertalenland**. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid. Amsterdam: University Press. Prijs: € 29,95.

Taal leren

Centraal in dit boek staan vragen als: Hoe leren andersstalige kinderen, jongeren of volwassenen Nederlands? Hoe creëren we een optimale leeromgeving voor taalonderwijs? Kan NT2-onderwijs emancipatie mogelijk maken? Het boek maakt ook duidelijk dat je taal beter verwerft via interactie in een leeromgeving waarin er meertalig geëxperimenteerd mag worden.